

FORN VÄNNEN

JOURNAL OF
SWEDISH ANTIQUARIAN
RESEARCH

Utställningar : utställningen om Riksgropan : Akt II
Adolfsson, Gundula
Fornvännen 79, 28-29
http://kulturarvsdata.se/raa/fornvannen/html/1984_028
Ingår i: samlar.raa.se

Utställningar

Utställningen om Riksgropen, Akt II

Den intresserade museibesökaren hade under 1983 tillfälle att studera delar av Stockholms medeltid på Statens historiska museum. Utställningen om Riksgropen (Akt II) var ett försök att visualisera resultaten från utgrävningarna framför riksdagshuset på Helgeandsholmen.

Det är svårt att i efterhand rekonstruera förväntningarna inför denna utställning. Den nyfikne stockholmare som har försökt att få en glimt av utgrävningen genom småhålen i brädstaket kommer naturligtvis till museet för att se fynden och för att få information om sin huvudstad som den såg ut på medeltiden. Säkert intresserar han sig också för motiven bakom detta ovanligt stora grävningsprojekt och vill veta mer om den arkeologi han sett i aktion nere i gropen. Hur uppfyllde då Riksgropen Akt II dessa förväntningar?

Besökarens första kontakt med temat var ett diaföredrag strax efter att han sugits in i utställningen genom den tunnelliknande ingången. Föredraget orienterade om platsens utveckling från tiden före bosättningen fram till sen medeltid, koncist och informativt. Men det var kanske något olyckligt att besökaren vid sitt allra första möte med ämnet var dömd att stillastående och passivt konsumera ett flera minuters föredrag. Det passade också illa att detta skedde i ett genomgångsrum, redan vid ett tiotal besökare var det svårt att tillgodogöra sig informationen.

Utställningen gör sig påmind efteråt genom sina formlösningar. Fotot av den tjuvtittande stockholmare i ingångstunneln stod som en symbol för engagemanget bakom utgrävningarna, ett odogmatiskt sätt att etablera kontakt till besökaren. Glasmontrar var sparsamt representerade och betraktaren slapp irriterande ljusreflexer. I stället presenterades en rad alternativa exponeringssätt. Helgeandshuset avbildades på en imiterad medeltida boksida; röntgenbilder av skallar och ben illustrerade på ett informativt och

pedagogiskt sätt sjukdomar hos skeletten. Framställningen av kyrkogårdsmaterialet och Helgeandshuset avslöjade ett distinkt objektval och en skicklig visualiseringsteknik. Denna del framstod onekligen som utställningens centrum och riktigt nog var detta också enda platsen i utställningen där man försökt binda ihop budskapen till en helhet.

Riktigt lyckat blev det dock inte. Det saknades ledtrådar mellan informationsenheter, från ett tema till ett annat.

Med Helgeandshuset försökte utställaren teckna det medeltida Stockholm i miniatyr. Stiftelsens funktion var något omständligt och oklart framställt. Inledningsvis sades det ha varit ett hem för fattiga och sjuka (samt för rika personer). Då detta hävdades i början av informationstexten fick besökaren intrycket av att detta varit husets viktigaste funktion, vilket dock inskränktes i sista meningen med upplysningen att stiftelsens egentliga betydelse bestod i att bereda plats för välbärgade åldringar. Och riktigt nog kan 15 till 20 personer (som omnämns i texten) knappast ha utgjort hela beståndet av Stockholms fattiga och sjuka. Förresten, hur fattiga, resp. rika var de som omtalas i stiftelsen?

Tematiskt passade Helgeandshuset utmärkt ihop med den osteologiska delen av utställningen. Möjligheterna att illustrera detta sammanhang var dock inte fullt utnyttjade. "Skador och sjukdomar visar närings-tillgång, levnadsförhållanden och befolkningens hälsa", hette det i texten. Sedan letade man förgäves efter information just om befolkningens hälsa eller de sjukdomar som omtalas hos individerna i Helgeandshuset. Det var också svårt att bilda sig en uppfattning om tillgången till mat vid den aktuella tiden. Mängden organiskt material från matresterna antyder att folk levde ganska gott. Om det verkligen förhöll sig så, det förblev besökaren i tvivel om.

Utställningen gav en hel del värdefull de-

taljerad information, men informationsenheterna hängde dåligt ihop. Även där sammanhang tydligt erbjöd sig förstod inte utställaren att utnyttja dessa.

Till helhetsbilden hörde också att utställaren inte tagit ställning till på vilket sätt Helgeandsholmsmaterialet berikar våra kunskaper om svensk medeltid. Besökaren har ingen möjlighet att bedöma det vetenskapliga värdet av ett så omfattande fyndmaterial. Intentionen att motivera grävningen (omtalad av utställaren i katalogen) framgick därför dåligt av utställningen.

Med stor förvåning noterar man den ensidiga framställningen av arkeologin. Här visar sig utställaren konform med den allmänna (miss)uppfattningen om arkeologi som ett hantverk. Visserligen ett avancerat, naturvetenskapligt, laborativt hantverk, men till synes utan någon specifik historieteoretisk underbyggnad. "Arkeologen måste utföra hantverket rätt. Då skapas riktiga förutsättningar för den vetenskapliga tolkningen." (Ur utställningstexten.)

Lika litet som vilken som helst studerande på grundnivå får arkeologer räkna fel eller slarva. Detta är en truism som man skulle kunna ha överseende med. Långt allvarligare är däremot att man också skisserar och tydligt framhäver den enklast tänkbara förbindelsen mellan data och tolkning, nämligen att mäta och räkna (mycket noga alltså) — en utgångspunkt som idag ifrågasätts av många forskare. Vad gäller synen på arkeologi vidga-

de utställningen knappast perspektivet för besökaren-håltittaren, liksom han ser arkeologerna sin vetenskap genom nyckelhålet.

Den som inte själv har tagit sig en titt på Riksgropen har med säkerhet läst om den i tidningen. Allmänheten har tagit parti för arkeologi som aldrig förr. Detta engagemang har vållat arkeologerna huvudbry. Gemene mans önskemål om bevarandet av ett kulturminne har kolliderat ordentligt med arkeologernas vetenskapliga intresse. Frågan om man skulle bevara Stockholms stadsmurar eller ej har också skapat oenighet i de egna leden och avslöjat det eviga dilemmat om fyndens betydelse: vilka data skall samlas in, vilka fynd är värda att bevara.

Detta pro och contra murarna hade varit värt att behandla i utställningen, inte minst för att nyansera synen på arkeologi. Denna chans har man missat. Utställaren har valt att presentera riksgropsdebatten i en särskild katalog, för övrigt en omväxlande och spännande läsning, men tyvärr alltså avskild med vattentäta skott från själva utställningen. Detta förmedlar det missvisande intrycket om två sorters arkeologi, en "ren och skär arkeologi" och en "debattarkeologi".

Utställningen kom därför att likna en frukt som befriats från sitt pikanta skal, lätt att äta sig igenom, men utan minsta motstånd för tänderna.

Gundula Adolfsson
Stampgatan 60 A
411 01 Göteborg